

5. Dahl V. The Voice as a Philosophical Phenomenon. New York: Routledge, 2012. 248 p.

Оксана ЗАЄЦЬ, Віталій ЗАЄЦЬ

(Київ, Україна),

Андрій ДУШНИЙ

(Дрогобич, Україна)

СМИСЛОВЕ РОЗГОРТАННЯ МУЗИЧНОГО МАТЕРІАЛУ У БАРОКОВІЙ МУЗИЦІ: ВИКОНАВСЬКІ ВИМІРИ

Музичні теми епохи бароко вирізняються особливою стилістичною різноманітністю й гнучкістю архітектоніки. Вони здатні охоплювати як цілісну структуру твору, так і бути зведеними до лаконічної мотивної фігури. Саме тому виконавець має сприймати тему не лише як формальний конструктивний елемент, але й як живу, унікальну мікроструктуру, в якій сконцентовано внутрішній імпульс і художній сенс. Її інтонаційна енергетика, при адекватному прочитанні, повинна захоплювати слухача, викликати емоційний відгук і бути провідником до глибинної змістовності музичного твору. В цьому контексті важливим є вдумливий добір виконавських технічних засобів, зокрема артикуляції, динаміки, фразування, які разом із тілесно-моторними компонентами музичної гри формують цілісний художній образ.

У добу бароко високий рівень композиторської майстерності визначався не стільки оригінальністю тем, скільки вмінням їх розвивати. Це стосується і поліфонічних форм, де основна музична думка вибудовується послідовно: спочатку подається як теза, далі – аргументується в різних варіантах, іноді навіть заперечується, щоби, зрештою, трансформуватися в художній висновок. Подібний процес мислення втілюється в музиці особливо яскраво через фугу, інвенцію, фантазію. Тема тут постає як ідейне ядро, що задає траєкторію подальшого розвитку всієї композиції.

Одним із провідних способів формотворення в бароковій музиці є варіювання. На відміну від класичної традиції, де варіації

підкреслюють членування та контрастність, барокове варіювання, особливо в музиці Й. С. Баха, тяжіє до безперервного потоку. Тут ми маємо справу з процесом аналітичного проникнення в образ теми, її глибоке розкриття через безперервну динаміку. Як приклад, можна згадати знамениту Чакону з Партити № 2, де варіаційний розвиток втілюється в циклічному нагромадженні виражальних засобів.

Окрім варіювання, композитори активно застосовували й інші техніки трансформації тематичного матеріалу. Наприклад, «розпорошення» інтонаційної структури теми досягається за допомогою фігурацій, які поступово змінюють її обриси. Додаючи контрапункт або змінюючи ритм і метр, автори створювали відчуття зміненого настрою, нового контексту. Такі прийоми спостерігаються в остинатних формах – пасакаліях, чаконах, де тема проходить через численні фактурні трансформації, залишаючись водночас впізнаваною.

Особливу роль відіграє секвенція – повторення мотиву на різних висотних щаблях, яка слугує як засіб модуляції, тонального переходу, риторичного увиразнення. Барокова секвенція здатна поєднуватися з імітацією, створювати ефект «ковзання» мелодії, перетікати з горизонталі в гармонічну вертикаль, прикрашатися орнаментами або розчинятися в фактурі, поступово зменшуючи вагу гармонічного осереддя.

Повторення музичного матеріалу – ще один ключовий метод розвитку. Воно дозволяє не лише закріпити основну думку, але й компенсувати неможливість зупинки у часі: повертаючи вже знайомий фрагмент, композитор дає слухачеві змогу глибше його усвідомити. Саме повтор спричинив появу типових форм, як-от *da capo*, де початкова частина твору буквально відтворюється після розвиткового епізоду. І хоча такий підхід протистоять варіаційності, він підкреслює архітектонічну завершеність і цілісність.

Мотивне проростання виявляє себе у процесуальній логіці музичної форми. Мотиви органічно перетікають один у одного, породжуючи інтонаційні продовження без різких «швів». Такий розвиток не має чітких меж між частинами, завдяки чому створюється відчуття природного розгортання, пластичності й єд-

ності музичної тканини. У цьому випадку оновлення й повторність співіснують у єдиному динамічному русі, сприяючи уникненню монотонії.

Принцип елізії, навпаки, полягає в подрібненні теми на окремі мотиви, що можуть зазнавати ритмічної, інтонаційної чи гармонічної трансформації. Часто цей прийом використовується в інтермедіях фуг або середніх частинах сонат і концертів. Роздрібнені інтонаційні елементи знову з'єднуються у завершених образах, демонструючи потенціал початкового тематичного зерна.

Бароко також подарувало світові вишукану систему мелодико-тематичних перетворень: інверсію, димінуцію, авгментацію, ракохід, контрапункти вертикального й горизонтального спрямування. Ці прийоми є не лише інструментами поліфонічної майстерності, але й потужними засобами смислової трансформації теми. Завдяки їм, тема набуває нового змісту, заглиблюється або, навпаки, виводиться на поверхню музичної тканини в новому звучанні.

Особливу увагу привертає також рондоподібний принцип. Він формує не безперервну лінію, як варіювання чи проростання, а спіралеподібну структуру, де провідна тема повертається у ключові моменти композиції. Рефренні фрагменти, які повторюються з тональними модифікаціями, створюють своєрідні «арки» між розділами твору. Саме через рондоподібність забезпечується баланс між сталістю і новизною, зберігається архітектонічна єдність у процесі контрастного розвитку.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що класифікація барокових методів розвитку ґрунтується на різному ступені видозмін інтонаційно-тематичного матеріалу – від повтору та секвенції до активного модифікування через варіювання, елізію чи рондальність. Ці прийоми не лише окреслюють стилістичну своєрідність епохи, а й формують систему мислення, що лягла в основу розвитку музичного мистецтва у наступні століття. Для виконавця розуміння цих методів відкриває глибший рівень інтерпретації, дозволяє втілити багатозаровість музичної форми і наблизитися до її філософського змісту.